

УДК 811.133

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-215-53>

МЕТАФОРИЧНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ КАРТИНИ СВІТУ ГЛУХИХ У РОМАНІ АББУ ВІКТОРА «КЛЮЧ ДО СВІТУ»

METAPHORICAL REPRESENTATION OF THE DEAF WORLDVIEW IN ABBOU VICTOR'S NOVEL «THE KEY TO THE WORLD»

Ярошко-Кушнір Н. С.,
orcid.org/0000-0003-0773-2362

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри французької та іспанської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка

Поняття та мовна картина світу глухих є особливою з огляду на специфічний життєвий досвід цієї спільноти і може бути не до кінця зрозумілою людям, які чують та спілкуються вербально. Роман Віктора Аббу «Ключ до світу» є своєрідною спробою сприяти взаєморозумінню між цими двома світами та представити основні проблеми спільноти глухих у сучасному суспільстві. За допомогою метафори він представляє поняття *соціальної ізоляції, перешкоди для спілкування, боротьби за права людей з вадами слуху, мови жестів* та ін. Встановлено, що засобами зображення у метафорах часто виступають прості предмети матеріального світу (закриті / відкриті двері, стіна, колодязь), фізичні явища (світло / темрява), живі істоти (тварини / рослини), просторові дейксиси, які водночас мають іконічний характер у мові жестів, якою послуговується сам автор у повсякденному житті. Для аналізу наведено численні цитати з тексту роману. У статті проаналізовано не лише механізм функціонування метафори та найпоширеніші засоби зображення для представлення ключових понять картини світу глухих, але й розглянуто соціо-культурний та цивілізаційний аспекти їхнього становлення з опорою на дослідження Маріани Да Сільвейра Шміц, Андре Мінгі, Крістіана Кюксака, Домініка Пуар'є. Особливу увагу у статті приділено поняттю мови жестів, яка стає фундаментом для побудови особливої ідентичності спільноти глухих загалом та окремої людини зокрема. Принцип її функціонування через фізичне «показування» є аналогічним до принципу застосування метафор для опису невідомого чи абстрактного відповідно до наукової концепції Дж. Лакоффа та М. Джонсона. Принцип «показування» через метафору справджується не лише у авторському вимірі, але також на прикладі конвенційних метафор, або ж ідіоматичних виразів. Тож, метафора стає цінним свідченням про структуру та пріоритети концептуальної системи та наповнення мовної картини світу спільноти людей із вадами слуху.

Ключові слова: спільнота глухих, мова жестів, метафора, іконічність, засіб зображення.

The conceptual and linguistic worldview of the deaf is unique due to the specific life experiences of this community and may not be fully understood by people who hear and communicate verbally. Victor Abbou's novel «The Key to the World» is a kind of attempt to promote mutual understanding between these two worlds and to present the main issues of the deaf community in contemporary society. Through metaphor, he represents concepts such as *social isolation, obstacles to communication, the struggle for the rights of deaf people, sign language*. It has been established that the means of depiction in metaphors often involve simple objects from the material world (closed / open doors, walls, wells), physical phenomena (light / darkness), living beings (animals / plants), and spatial deictics, which simultaneously have an iconic character in the sign language that the author himself uses in everyday life. Numerous quotes from the novel text are provided for analysis. The article analyzes not only the mechanism of metaphor functioning and the most common means of representation for the key concepts of the worldview of the deaf, but also considers the socio-cultural and civilizational aspects of their formation, based on the research of Mariana da Silveira Schmitz, André Minguy, Christian Cuxac, and Dominique Poirier. Special attention in the article is given to the concept of sign language, which becomes the foundation for building a unique identity of the deaf community as a whole and of an individual. Its functioning principle through physical «showing» is analogous to the principle of using metaphors to describe the unknown or abstract, according to the scientific method of G. Lakoff and M. Johnson. The principle of «showing» through metaphor is realized not

only in the authorial dimension but also in the example of conventional metaphors or idiomatic expressions. Thus, metaphor becomes a valuable reflection of the structure and priorities of the conceptual system and the content of the linguistic worldview of a community of people with disabilities of hearing.

Key words: deaf community, sign language, metaphor, iconicity, vehicle of representation.

Постановка проблеми. Поняттєве наповнення картини світу відрізняється для кожного народу, спільноти, чи навіть окремої людини. Це можна пояснити особливостями фізичного, емоційного, культурного досвіду, а також різними процесами мислення. Як би там не було, а виявити та проаналізувати такі відмінності можна передусім завдяки мові. Відтак, йдеться про мовну картину світу. Однак, коли говоримо про спільноту глухих людей, які спілкуються мовою жестів, постає питання про те, чи можливо зрозуміти їхню картину світу людям, які чують та спілкуються вербально. Завдяки літературній творчості глухонімого французького письменника Віктора Аббу (Victor Abbou), а саме його автобіографічному роману «Ключ до світу» [1], така можливість з'являється.

Роман Віктора Аббу «Ключ до світу», опублікований у спеціалізованому видавництві для глухих авторів «Eyes Editions» у 2017 році, має дві версії: двогодинний відеозапис мовою жестів (Langue des signes française (LSF)) та текстова версія, розшифрована та записана французькою мовою перекладачем Катею Аббу, дочкою письменника.

З огляду на те, що французька мова фактично є другою мовою для автора, а мова жестів – першою, він використовує численні образні висловлювання (метафори та ідіоми) для того, щоб передати свій досвід, думки та переконання читачеві. Крім того, образність вербальної мови напряду засвідчує таку рису жестової комунікації як *іконічність*. Тож для людей, які чують, розкривається не лише смисл, а й візуальне, чи тактильне сприйняття важливих концептів картини світу людей, які не чують.

Цей твір документує найважливіші віхи розвитку культури спільноти глухих у Франції другої половини XX століття та подає їх крізь призму особистого досвіду, переживань та міркувань. Виникає цікавий симбіоз фактичного матеріалу й образного метафоричного, ідіоматичного представлення світогляду глухої людини у суспільстві, яке не пристосоване до її потреб. За допомогою метафори Віктор Аббу розробляє важливі концепти культури глухих, а саме: концепт *мови жестів* (у аспектах комунікації та пізнання), *обмеженості* (у аспектах доступу до освіти, спілкування, визнання), *боротьби* (за рівноправність та проти ідеологічного неприйняття) та інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Раніше у наших дослідженнях ми вже зверталися до аналізу метафоричності у автобіографічному романі Еммануель Лаборі «Крик чайки» [2]. Однак, цікаво було з'ясувати, чи існує подібність у метафоричному представленні картини світу різних людей із вадами слуху. Для глибшого аналізу цього питання ми опиралися на три види джерел.

По-перше, потрібно розуміти, що дискурс спільноти глухих є комплексним історичним, культурним і соціальним явищем. У своїй докторській дисертації французька дослідниця Маріана Да Сільвейра Шміц [3] застосовує саме такий антропологічно-цивілізаційний підхід. Вона описує формування окремої культурної ідентичності у спільноті глухих в умовах обмеженого доступу до освіти, інформації, працевлаштування, у протистоянні зі стереотипами та забобонами традиційного суспільства, під примусом до усного навчання та оперативного, або психіатричного лікування, під тиском законодавства, яке на багато років закріпило заборону мови жестів. Андре Мінгі у своєму творі-маніфесті «Пробудження глухих» [4] наголошує на двомовності людей з вадами слуху, тобто на потребі опанування мовою жестів та офіційною вербальною мовою, що передбачає засвоєння двох картин світу, двох концептуальних систем та віднайдення взаємовідношень між ними.

По-друге, осердям цієї культурної ідентичності є мова жестів, яка стає предметом дослідження Крістіана Кюксака [5; 6]. Науковець вивчає її морфо-синтаксичний та лексичний рівень

та обґрунтовує, що йдеться саме про повноцінну мову зі своєю поняттєвою системою, а не про набір символів, чи специфічний код. К. Кюксак підкреслює такі її риси як іконічність та тілесну семантичність. Іконічність треба розуміти як прямий зв'язок подібності між тілесним жестом (знаком) та його позамовним референтом, а таке явище у вербальній мові не існує.

По-третє, перехід від концептуальної системи мови жестів до концептуальної системи вербальної мови може здійснюватися завдяки метафоричності, яка побудована на образі, тож пов'язана з явищем іконічності. Науковий метод, який застосовано для трактування ролі метафори у процесах мислення та спілкування запозичено у Джорджа Лакоффа та Марка Джонсона [7]. На думку цих дослідників, саме метафори є тією структурою, за допомогою якої ми сприймаємо, думаємо та скеровуємо наші дії [7, р. 454]. Відтак, метафори можуть свідчити про те, якою є концептуальна система та мовна картина світу людей із вадами слуху.

Мета дослідження. У цій статті ми проаналізуємо специфіку метафор та фразеологічних виразів у романі Віктора Аббу «Ключ до світу» в контексті того, як вони відображають такі поняття: соціальна *ізоляція*, *перешкода* для спілкування, *боротьба* за права людей з вадами слуху, *мова жестів* та ін. Ми намагатимемося простежити збереження рис іконічності мови жестів, якою послуговується автор, у образності вербального перекладу його мовлення, тобто у тексті роману. Звернемо особливу увагу на основу метафори, або засіб зображення (*le véhicule*) [8, р. 67].

Виклад основного матеріалу. Передусім, як на це вказує сам заголовок роману «Ключ до світу», існує пресупозиція існування бар'єру в житті спільноти глухих, який можливо подолати, відкрити, пройти за умови використання ключа. Тож, поняття *перешкоди* (для спілкування та соціалізації) метафоризується передусім через такі засоби зображення як двері (а), стіна (б), закриті приміщення (в). Пресупозиція наявності бар'єру чи перешкоди залишається стабільною навіть при зміні стану засобу зображення (наприклад, «закриті → відкриті» (а), «ціла → зруйнована» (б), «безвихідне → те, в якому є вихід» (в)).

а) «*Nous ouvrons les portes de nos vécus [...]*» [1, р. 48] → «*Une porte s'entrouvre ...*» [1, р. 27]; б) «*J'étais muré dans un silence imposé*» [1, р. 199] → «*Le bénéfice de ce travail était de faire tomber peu à peu les murs qui nous enfermaient pour puiser l'inspiration plus loin que dans notre communauté*» [1, р. 67]; в) «*Une fois de plus nous étions dans une impasse communicationnelle*» [1, р. 213], «*Nous étions comme des prisonniers de la communication, emmurés de toutes parts, sans accès à l'extérieur et par conséquent, esclaves à notre insu*» [1, р. 65-66] → «*[...] sortir de notre puits sombre et regagner la surface*» [1, р. 49].

Текстове метафоричне представлення існування проблеми перешкоди для спілкування глухих зі світом навколо співпадає з результатами психолого-комунікативного дослідження Маріани Да Сільвейри Шміц: «[...] Те, що ми можемо визначити як спільну рису [людей із вадами слуху], то це – нестача соціалізації глухих всередині культури людей, які розмовляють (включно з недостатньою передачею основних цінностей у сім'ї), а також відносна ізоляція дітей із вадами слуху у спеціалізованих закладах» [3, с. 89] [переклад тут і далі – Н. С. Ярошко-Кушнір].

Поняття *соціальної ізоляції* тісно пов'язане з попереднім, однак у тексті метафоризується за допомогою просторових засобів зображення, а не предметних (двері, стіна і т.д.): «[...] nous étions *maintenus en marge* du monde» [1, р. 24]; «Nous étions, à l'époque, fortement *mis à l'écart*, anormalement limités en termes d'apprentissage et d'expression» [1, р. 65-66]; «Il appuya sans hésiter nos propos en nous considérant comme des citoyens que la France avait *laissés sur le bas-côté*» [1, р. 169]. З одного боку, про соціальну ізоляцію сигналізують дейксиси, які денотують *маргінальне, крайнє, відчужене* становище спільноти глухих у соціумі, на статус ізгоїв (зовнішній підхід). З іншого боку, у тексті відбувається метафоризація цієї проблеми лексичними засобами, які містять семи «внутрішності», «закритості всередині» (внутрішній підхід): а) «[...] la communauté sourde vivait *repliée sur elle-même*» [1, р. 24]; б) «C'est symptomatique des limites que

nous avons entièrement intégrées, de la «caste» à laquelle nous étions cantonnés» [1, p. 143]; в) «une pièce intitulée “[]”». Ce titre figurait la communauté repliée sur elle-même. L'idée était d'interpeller notre public sur l'absence totale d'interactions entre les sourds et les entendants avant l'existence de l'IVT» [1, p. 105]; г) «[...] dans les compétitions sportives internationales comme les Deafolimpics, c'est un peu comme se trouver «chez soi», dans sa famille» [1, p. 221]. У прикладах б, в, та г закритість візуально підкреслюють пунктуаційні знаки лапок та квадратних дужок, причому останні мають не тільки супровідну функцію, але є назвою вистави, тобто повнозначним символом соціальної ізоляції.

Цю проблему згадують такі автори: А. Мінгі говорить про неї з дуже особистої та суб'єктивної перспективи, як про пережитий досвід: «[...] я часто зіштовхувався тим, що можна було б назвати «відмовою у прийнятті» у ситуаціях комунікації, які були не для мене. Тобто члени моєї сім'ї, сусіди, різні люди з мого професійного, соціального, спортивного оточення, спілкувалися між собою, перебуваючи в одному аудіо-фонетичному колі. [...] Але це коло було «забороненим» для мене, який не чув. Через це я зіткнувся з психологічними перепонами» [4, p. 29]; Ф. Армстронг подає теоретико-аналітичне бачення ситуації: «Надбанням сьогодення для людей з неповносправністю була інвалідизація. Це було наслідком вилучення недієздатної робочої сили з ринку праці та результатом медичних класифікацій, які трактували фізичну ваду як «дефект» чи ненормальність. Таким чином, людина з неповносправністю ставала жертвою примхи природи або обставин і ставала тим, ким дозволяло їй стати власне тіло. Перешкоди для повноцінного громадянства, для повного та активного життя ставали, на превеликий жаль, фізичними та внутрішніми. Онтологічною суттю неповносправності ставала неповноцінність» [9, p. 54].

Поняття *боротьби за права людей з вадами слуху* висвітлюється завдяки кореляції із двома типами засобів зображення: більш традиційними (знищення атрибутів рабства) (а), та оригінальнішими (атрибути середньовічних воєн). Дж. Лакофф пояснює це якища тим, що деякі метафоричні концепти можуть мати основу, яка часто використовується («used part»), а також ту, яка використовується вкрай рідко («unused part») [7, p. 471].

а) «IVT a fait tomber nos chaînes» [1, p. 143]; «Mais il restait en chacun de nous bien enfoui, un état profond de servitude, une force qui s'opposait à un épanouissement complet. Cette force latente demanderait bien plus de temps et de travail à chacun pour réussir à s'en affranchir un peu plus» [1, p. 99–100]. Ідея звільнення людей з глухотою від почуття другорядності передається дуже предметно через «зняття кайданів» та більш абстрактно через «звільнення зі стану рабства». Однак, в обидвох випадках основа метафори є добре відомою, усталеною та широко вживаною у мові.

На противагу цьому неконвенційна, або ж авторська метафора «боротьба за права людей з глухотою – це лицарська війна» з особливою яскравістю передає смисли гідності («реконкіста нашої гордості»), бойової доблесті («вістрям списа була жестова мова»), активності («ми, люди без батьківщини, завоювали цю Вежу, цю територію, цей бастион») захисників пригноблених:

б) «Il souhaitait nous guider vers la reconquête de notre fierté» [1, p. 45]; «le fer de lance de notre communauté était la langue des signes» [1, p. 51]; «Nous avons le sentiment d'avoir conquis cette Tour, de l'avoir domptée, d'avoir gagné ce territoire comme un point d'ancrage pour nous, les sourds, qui n'avions pas de pays, comme un bastion nous donnant la possibilité d'arborer et promouvoir notre culture, notre identité, notre langue» [1, p. 99].

Наступне поняття, яке ми розглянемо, є основоположним та визначальним для визначення культури та ідентичності людей з глухотою. Йдеться про *мову жестів*. Дослідник жестової комунікації Д. Пуар'є зауважує, що «з огляду на такий інструмент комунікації, яким є мова жестів, ідентичність людей з глухотою можна розглядати дуально. Мова жестів допомагає закріпити їхню ідентичність, визначити їхню автономію відносно світу людей, якічують,

а також встановити особисті межі всередині самої громади глухих» [10, р. 171]. Також, М. Да Сільвейра Шміц цитує таких дослідників культури глухих як Д. Пуарьє, К. Падден, П. Ладд, висуває на перший план тези про те, що культура є «сукупністю поведінкових моделей при- таманих груп людей, які мають спільну мову, цінності, правила та традиції», а також те, що «люди з глухотою діють як подібні до них люди з глухотою, вони використовують мову глухих, поділяють цінності глухих відносно себе самих та відносно тих, хто не є глухими» [3, р. 77].

Якщо для глухих людей поняття мови жестів є рідним та зрозумілим, то для спільноти людей зі слухом його важливість не завжди визначена. Саме тому Віктор Аббу у своєму романі «Ключ до світу» різносторонньо і барвисто розкриває суть цього поняття. Засобами зображення стають світло (а), тварини та рослини (б), інструмент (в), людина-вигнанець (г):

а) «Il donnait cours libre à notre parole [...] C'était comme si la pénombre dans laquelle nous trouvions laissait place à une éclaircie. Nous n'étions pas encore dans la lumière, mais la clarté gagnait du terrain» [1, р. 46]; «La lumière se fit dans mon esprit. Je compris très vite que c'était différent de mon petit code familial» [1, р. 203]. «Світло» та «ясність» описують одночасно засіб та результат розуміння. Мова жестів є засобом спілкування, який веде до пізнання раніше невідомого. Пресупозиція можливості vs неможливості реалізації пізнання залишається стабільною навіть при антонімічній зміні засобу зображення («ясний → непрозорий»: «Ces notions [...] restaient opaques pour moi et mes collègues sourds» [1, р. 57–58], «[...] c'était comme si on abattait un mur entre eux et ce monde opaque, comme si un lien informationnel et communicationnel se créait» [1, р. 167]). Використання такого засобу зображення як «світло», на нашу думку, не є випадковим. Зоровий канал сприйняття є основним для людей з вадами слуху для пізнання навколишнього світу, так само як мова жестів стає незамінною для здобуття інформації. Відтак, незнання та нерозуміння мови жестів прирівнюється до унеможливлення зорового контакту через непрозору фізичну перешкоду, наприклад стіну: «Il y a encore parfois ce mur qui s'élève quand les gens ne connaissent pas ma langue, mais c'est comme ça» [1, р. 220];

б) «La langue des signes avait éclos naturellement au sein de la communauté sourde» [1, р. 49]; «[...] la langue de sourds était encore mal maîtrisée, sauvage, pas encore apprivoisée» [1, р. 57] Трактують поняття мови жестів через розцвітання квітки чи поведінку дикої тварини має на меті підкреслити динамічність, життєствердність та красу цього комунікативного феномена;

в) «Alfredo et Jean nous firent travailler sur cet outil: la communication [...] Dans tous les domaines, c'est le premier maillon d'un bon fonctionnement» [1, р. 67] «Cela permettait l'existence d'un tout premier lien entre les deux communautés, celle des sourds et celle des entendants» [1, р. 96]. Якщо у попередньому підпункті наперед виноситься естетика метафоризації, то в цьому випадку використання таких засобів зображення як «знаряддя», «ланка ланцюга», «шнур» підкреслює прагматичну функціональність, а саме можливість ефективно спілкуватися, об'єднуватися, знаходити порозуміння навіть зі спільнотою людей, якічують;

г) «Devant les enseignants, la langue des signes n'avait pas droit de cité, elle était formellement interdite» [1, р. 209]. Персоніфікована метафора (мова жестів, як глухоніма спільнота не має права голосу) корелює з поняттям маргіналізації людей з вадами слуху.

Практика мови жестів породжує пов'язані метафори, які мають візуально-тактильну природу, наприклад «торкатися очима», чи «поглинати жести»: «Les sourds étaient néanmoins tous ravis de pouvoir toucher des yeux le contenu du débat» [1, р. 169], «[...] j'absorbai tous les signes que je voyais» [1, р. 204].

Ще однією невід'ємною характеристикою жестової мови глухонімих є її іконічність, тобто «прямий, більш, або менш тісний, зв'язок між річчю зовнішнього світу – референтом, та знаком, який з нею співвідноситься» [3, р. 139] (під *знаком* треба розуміти жест). К. Сюксак ставить на перше місце принцип функціонування жестової мови, заснований на зв'язках подібності [5, р. 47]. Цей дослідник зауважує, що «всі мови дозволяють вибудовувати досвід, однак вербальні мови лише шляхом говоріння, а не показування. Зовсім інакше відбувається у жес-

тових мовах, де вимір «ось так» через показування, наслідування, намагання проілюструвати, завжди може бути задіяний» [3, р. 165]. К. Сюксак пояснює також, що іконічність передбачає ряд когнітивних операцій, які завдяки анаморфозу дозволяють перенести реальний, чи уявний досвід у тривимірний простір [6, р. 14]. З цього можна зробити висновок, що користувачі жестової мови мають сильний досвід візуальності, звичку переосмислювати абстрактне через конкретне, фізичне та видиме, тяжіння до образності.

Це важливо з огляду на те, що подібним є і принцип метафоризації у парадигмі, запропонованій Дж. Лакоффом та М. Джонсоном: «зазвичай ми концептуалізуємо не фізичне через фізичне – або те, що тяжко чітко окреслити через те, що легше окреслити» [7, р. 477]. Таким чином, комунікація глухих людей відбувається через жест, який ілюструє, а комунікація між глухим автором та читачем, який чує, відбувається за допомогою метафори, яка сприяє кращому розумінню через образність. Окрім цього, метафора стає свідченням про структуру та пріоритети концептуальної системи, наповнення мовної картини світу спільноти людей із вадами слуху: «метафори є тим, що структурує те, як ми сприймаємо, як ми думаємо, і що ми робимо» [7, р. 454]. Важливо підкреслити також те, що існує пряма залежність між пріоритетами субкультури спільноти людей з вадами слуху та їхнім висвітленням у метафорах.

На думку Дж. Лакоффа та М. Джонсона, ідіоматичні вирази також можна вважати конвенційними метафорами. У романі Віктора Аббу «Ключ до світу» вони широко застосовуються поряд з авторськими метафорами, які ми аналізували раніше. З метою збереження яскравої образності і, так би мовити, фізичної ілюстративності автор надає перевагу фразеологізмам для вираження певних понять, які могли б бути висловлені нефразеологічними лексемами, наприклад: «Il s'attendait à ce que ce handicap lui saute aux yeux» [1, р. 39] (замість «se montrer», «se faire remarquer»); «Ces trois valeurs essentielles ont contribué à huiler les rouages de notre travail en commun» [1, р. 74] (замість «perfectionner»); «Alfredo nous a donné la conscience du nécessaire partage, cela apportait encore de l'eau à mon moulin» [1, р. 75–76] (замість «inspirer»); «Les retours des élèves et des autres enseignants me faisaient avancer à pas de géant d'une année en année» [1, р. 180] (замість «faire des progrès»).

Висновки. Після аналізу метафоричного представлення понять соціальної *ізоляції*, *перешкоди* для спілкування, *боротьби* за права людей з вадами слуху, *мови жестів* у романі глухого французького письменника Віктора Аббу «Ключ до світу» було встановлено, що вибір засобів зображення вмотивований екстралінгвістичними факторами фізичного, соціального та культурного досвіду осіб із вадами слуху. Широке застосування метафор, як авторських, так і конвенційних, у романі може бути пояснена тяжінням до іконічності, яка є основоположним комунікативним принципом жестової мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Abbou V. Une clé sur le monde. Aubière: Eyes Éditions, 2017. 236 p.
2. Ярошко-Кушнір Н.С. Орієнтаційна метафора на позначення концепта «Глухота» у романі Еммануель Лаборі «Крик чайки». *Нова філологія*. 2022. Вип. 85. С. 324–329.
3. Da Silveira Schmitz M. Les contributions de l'apprentissage du théâtre à l'acquisition de la langue des signes française et à la construction de l'identité sourde: thèse de doctorat, discipline «Sciences de l'éducation»: ED 485 Université Lumière Lyon 2. Lyon, 2016. 255 p.
4. Minguy A. Le réveil sourd en France. Pour une perspective bilingue. Paris: l'Harmattan, 2009. 332 p. URL: <https://liseuse.harmattan.fr/9782296078987> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Cuxac C. Iconicité des langues des signes. *Faits de langues. Motivation et iconicité*. 1993. P. 47–56. URL: https://www.persee.fr/doc/flang_1244-5460_1993_num_1_1_1034 (дата звернення: 10.11.2025).
6. Cuxac C. Langue et langage: un apport critique de la langue des signes française: la langue des signes est-elle une langue? Petite histoire d'une grande question. *Langue française*. 2003. №137. P. 12–31. URL: https://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_2003_num_137_1_1054 (дата звернення: 10.11.2025).
7. Lakoff G., Johnson M. Conceptual metaphor in everyday language. *The Journal of Philosophy*. 1980. Vol. 77. Issue 8. P. 453–486.

8. Pudelko B., Legros D. L'approche de la comparaison: le modèle «de projection de structure». *Métaphores et analogies* / sous la direction de Ch. Tijus. Paris: Lavoisier, 2003. P. 63–82.
9. Armstrong F. Pupil or 'Patient': difference, disability and education in France. *The Social Model of Disability: Europe and the Majority World*. 2005. Leeds: The Disability Press. P. 49–64.
10. Poirier D. 'J'ai senti que c'était mon monde', expression des dimensions identitaire et normative des langues des signes. *Anthropologie et Sociétés*. 2012. Vol. 36. №3. P.171–188.

Дата надходження статті: 19.11.2025

Дата прийняття статті: 12.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025